

Van: Stichting "Wij vertrouwen stemcomputers niet"

Linnaeusparkweg 98
1098 EJ Amsterdam
The Netherlands

tel: +31 20 463 6394

fax: +31 20 663 8511

mail: info@wijvertrouwenstemcomputersniet.nl

Aan: Raad van State
Afdeling bestuursrechtspraak
Postbus 20019
2500 EA 's-Gravenhage

Afzender: NL-1098 EJ 98^{hs}

Betreft: Hoger beroep inzake stemcomputers
Uw kenmerk: 200707762/ 1/ H2
Ons kenmerk: BR-1

Amsterdam, 10 december 2007,

Hoogedelgestreng College,

In antwoord op uw schrijven van 13 november 2007 zetten wij inzake het door de firma Nedap ingestelde hoger beroep het standpunt van de stichting "Wij vertrouwen stemcomputers niet" uiteen.

Inleiding

1. Aan de orde is het hoger beroep ingesteld door de firma Nedap tegen de uitspraak in bodem van de voorzieningenrechter Amsterdam in een door onze stichting aangevraagde voorlopige voorziening (AWB 07/2340 en AWB 07/2268). Onze stichting heeft in deze procedure betoogd dat er meer dan voldoende gronden zijn om het bestreden goedkeuringsbesluit van 2 maart 2007 te vernietigen. Onze pleitnota in de beroepsprocedure alsmede het beroepsschrift uit de bezwaarprocedure dienen (met het voorbehoud uit punt 18 dezès) hier als ingevoegd te worden beschouwd.
2. Deze zaak houdt nauw verband met een recentelijk door Nedap aanhangig gemaakt bezwaar tegen het besluit van de staatssecretaris van BZK om de "Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997" in te trekken en de goedkeuringen die onder die Regeling zijn verleend te laten vervallen. Nedap heeft in die zaak ook een voorlopige voorziening aangevraagd bij de voorzieningenrechter van de rechtbank te Zutphen. Betreffende deze voorlopige voorziening heeft op 7 december een zitting plaatsgevonden. De zaak is aangehouden tot het besluit op bezwaar dat half januari 2008 wordt verwacht. Het bezwaar, de aanvraag voorlopige voorziening alsmede de pleitnota's van Staat, Nedap en onze Stichting zijn als bijlage bijgevoegd.
3. De staatssecretaris heeft niet alleen de Regeling ingetrokken op basis waarvan de goedkeuring is verleend maar ook, daags voor de zitting in Zutphen, het Kiesbesluit ingrijpend gewijzigd.

4. Gezien de snelle ontwikkelingen en de wisselwerking tussen deze zaak en onder meer de genoemde bezwaarprocedure zouden wij ons graag het recht voorbehouden deze gronden eventueel op een later tijdstip te wijzigen of aan te vullen.

Procesbelang

5. Primair is onze stichting van mening dat het beroep verworpen dient te worden omdat het procesbelang voor Nedap in deze zaak volstrekt verdampt is. De Regeling is, zoals Nedap zelf ook al aanvoert, inmiddels door de staatssecretaris bij besluit van 19 oktober 2007 ingetrokken. Daarenboven heeft de staatssecretaris bij besluit van 4 december 2007 het Kiesbesluit gewijzigd (bijlage 7). Middels deze wijziging is het hele concept van een 'stemmachine' uit de wet- en regelgeving verdwenen en zijn verkiezingen met stemcomputers onmogelijk. De staatssecretaris heeft daags voor de uitspraak aangegeven niet met de stemcomputers verder te willen en de Staat heeft in de uitspraak berust. De vraag of de Nedap stemcomputers in maart 2007 rechtmatig waren goedgekeurd doet dan ook voor de toekomst volstrekt niet meer ter zake.
6. Nedap argumenteert dat een voortgezet procesbelang zou bestaan omdat er schadeplicht voor de Staat zou ontstaan "omdat destijds sprake was van een rechtmatige goedkeuring". Dit is in tegenspraak met het door Nedap op 7 december 2007 voor de voorzieningenrechter in Zutphen betoogde. Aldaar stelde Nedap ter zitting dat men meende te beschikken over een hele reeks nog geldige goedkeuringen die dateren van voor recente wijzigingen die een nieuwe goedkeuring noodzakelijk maakten. Aan de hand van een metafoor betreffende een Volvo 70 plus die met katalysator goedgekeurd is heeft de raadsman van Nedap betoogd dat men door het simpelweg verwijderen van wijzigingen terug zou komen op een gewone Volvo 70 zonder katalysator en dan de oude keuringen weer zou kunnen gaan gebruiken. Los van de vraag of dit het geval is betoogt Nedap in Zutphen in essentie dus over vele andere geldige goedkeuringen te beschikken.
7. Betreffende de eventuele schade is de hoogste baas van Nedap in het verleden al heel duidelijk geweest. Het besluit van de staatssecretaris om de Regeling in te trekken is alleen maar goed voor Nedap omdat de Nederlandse markt toch al verzadigd was. In De Financiële Telegraaf lezen we op 12 oktober 2007:

AMSTERDAM (Dow Jones) - Chief executive officer Anton Westendorp van de Nederlandsche Apparatenfabriek nv (Nedap) is niet rouwig om het advies dat staatssecretaris Ank Bijleveld (CDA) eind vorige maand gaf, om de huidige stemmachines voorlopig te weren. Dit zegt de topman in gesprek met Dow Jones Nieuwsdienst.

"Nederland stond vol met stemmachines, maar nu ligt de markt weer voor ons open", stelt Westendorp. "Eigenlijk moeten we de commissie Korthals Altes bedanken, omdat Bijleveld zich op de analyse van deze commissie baseert."

Wie niet rouwig is om de intrekking van de Regeling kan niet ineens schade leiden als het goedkeuringsbesluit een week later door de voorzieningenrechter wordt vernietigd. Mocht Nedap nu of in de toekomst schade leiden dan heeft men kennelijk de ontstane marktkansen niet optimaal weten te benutten. Hoewel sneu voor Nedap is dit geen grond voor schadevergoeding.

Chaotische toestanden?

8. Nedap stelt in haar hoger beroepsschrift dat er door de uitspraak een chaotische situatie is ontstaan:

“Daarbij komt dat de Voorzieningenrechter geheel uit het oog heeft verloren dat door de herroeping van het primaire goedkeuringsbesluit plotseling ca. 400 gemeenten beschikken over geheel deugdelijke, doch formeel niet goedgekeurde stemmachines, hetgeen in een democratie waarin steeds (tussentijdse) verkiezingen op betrekkelijk korte termijn denkbaar zijn, uiterst onwenselijk moet worden geacht.”

In werkelijkheid had de staatssecretaris op het moment van de uitspraak echter al aangekondigd niet met de stemcomputers verder te willen en dat de verkiezingen in 2009 op papier zouden plaatsvinden. Door stoïcijns vol te houden dat er rond haar stemcomputers eigenlijk niets aan de hand is is het juist Nedap dat de gemeenten valse hoop geeft.

9. Ook voor het overige menen wij dat het onherroepelijke einde van de stemcomputer voor Nedap te voorzien is geweest en dat eventueel daaruit voortvloeiende schade niet het gevolg is van een enkele uitspraak of besluit. De gebeurtenissen volgden logisch uit een geleidelijk proces van bewustwording gedurende welk Nedap zich zonder enige zelfreflectie star en behoudzuchtig heeft opgesteld. Voor een samenvatting van de gebeurtenissen van de laatste anderhalf jaar en de rol van Nedap hierin verwijzen wij naar de pleitnota van onze stichting bij de zitting van de voorzieningenrechter in Zutphen van 7 december 2007 (bijlage 5).

Prototype-goedkeuringen

10. Nedap stelt: 'De Voorzieningenrechter is voorbij gegaan aan het bepaalde in art. 5 van de Regeling, waarin is bepaald dat een stemmachine in "voldoende mate" met een goedgekeurd prototype moet overeenstemmen om voor goedkeuring in aanmerking te komen.' In de Regeling staat echter niet 'met **een** goedgekeurd prototype' maar: 'met **het** goedgekeurde prototype.' De regeling geeft daarmee aan dat bij een type stemmachine één herleidbaar goedgekeurd prototype hoort. Het is een dwaling te menen dat bij de ESD1NL een prototype naar keuze, bijvoorbeeld het prototype van de ES3B, zou kunnen horen.
11. De Regeling kan naar onze mening alleen zo gelezen worden dat een goedkeuring voor gebruik bij verkiezingen plaatsvindt op basis van een vergelijking met een prototype van dezelfde, met name genoemde, 'stemmachine'. Gegeven het feit dat de certificaten zoals afgegeven door TNO-ITSEF/BrightSight niet aangeven op welk prototype een goedkeuring berust zou elke andere redenering betekenen dat alleen Nedap nog weet welke stemmachines op basis van welke prototypen zijn goedgekeurd.

Verzegeling wel degelijk wijziging

12. De voorzieningenrechter heeft naar onze mening terecht vastgesteld dat een wijziging aan de verzegeling een nieuwe keuring vereist en dat Nedap niet zelfstandig mag uitmaken welke wijzigingen wel en welke niet ter keuring dienen te worden aangeboden.

13. De staatssecretaris schrijft in haar besluit op bezwaar over het goedkeuringsbesluit van 17 november 2006. Dit is het besluit waarin de goedkeuring voor gebruik van de stemmachines werd beperkt tot de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november 2006:

"Deze beperking is aangebracht omdat niet werd uitgesloten dat voor de verkiezing van 7 maart 2007 andere cq nieuwe wijzigingen nodig zouden kunnen zijn aan de Nedap stemmachines. Dat is ook zo gebleken. Mijn voorganger kondigde in zijn brief van 17 januari 2007 aan dat de Nedap-stemmachines opnieuw gecontroleerd en verzegeld zouden worden. De verzegeling is aangepast en het aantal zegels uitgebreid. Voor het overige vonden aan de machines geen wijzigingen plaats. (Kamerstukken 30 800 VII, nr 26). Herkeuring was derhalve niet noodzakelijk, nieuwe goedkeuring echter wel."

14. De Regeling schrijft:

"Bij geringe aanpassingen van een voor gebruik bij de verkiezingen goedgekeurde stemmachine die het prototype niet wezenlijk aantasten kan de aanvrager volstaan met een goedkeuring van de stemmachine, als bedoeld in artikel 5."

15. Een nieuwe goedkeuring volgens art. 5 is dus uitsluitend mogelijk wanneer het geringe aanpassingen betreft op een "voor gebruik bij de verkiezingen goedgekeurde stemmachine". Op het moment van goedkeuren was er inderdaad sprake van wijzigingen, zoals de staatssecretaris in haar besluit op bezwaar aangeeft. Echter, het betrof geen wijzigingen aan voor gebruik bij verkiezingen goedgekeurde stemmachines. De voorgaande goedkeuring was namelijk beperkt tot de Tweede Kamerverkiezingen van november 2006. Er was dus geen grond om op basis van art. 8 van de Regeling een nieuwe goedkeuring af te geven.

Geen verzoek

16. Bij nadere beschouwing blijkt de brief van Nedap van 22 januari helemaal geen verzoek tot het verlenen van een goedkeuring te bevatten. In de brief klaagt Nedap over het feit dat de vorige goedkeuring maar eenmalig is afgegeven en raadt men het ministerie snibbig aan om dan maar op basis van de bestaande stukken nogmaals te keuren. Nedap noemt deze brief consequent de 'aanvraag', en de Regeling heeft het over de 'Aanvrager', terwijl hiervan formeel helemaal geen sprake is.

"Ambtshalve invulling", "goede procesorde"

17. Nedap klaagt in het hoger beroepsschrift dat de rechter inzake de missende prototype-goedkeuring voor de ESD1 op eigen houtje nieuwe gronden heeft toegevoegd. Dit snijdt geen hout. De Staat heeft in de beroepsprocedure een hele stapel goedkeuringsbesluiten zonder al te veel commentaar aan de rechter gestuurd. In het verweerschrift in de beroepszaak heeft de Staat vervolgens zwaar geleund op het verschil tussen prototype-goedkeuringen en goedkeuringen voor gebruik bij verkiezingen. Als een partij goedkeuringsbesluiten opstuurt mag aangenomen worden dat ze hiermee aangeeft dat deze het betoog ondersteunen. Het betreft hier geen nieuwe grond. Als in rechte is aangevoerd dat alle goedkeuringen op orde zijn is het geenzins in strijd met de goede procesorde als de rechter concludeert dat dit niet het geval is.

Correctie

18. Ter zitting tijdens het beroep heeft Nedap een vijftal punten aangevoerd waarop onze stichting ongelijk heeft. Ten aanzien van één van deze punten heeft Nedap mogelijk een punt. Wij hebben, op basis van wellicht foutieve informatie uit een rapport van TNO, stellig geclaimd dat de software in de Nedap ESN1_SSN1 stemcomputer te vervangen was zonder de verzegeling te verbreken. Naar verder onderzoek zijn wij tot de conclusie gekomen dat dit mogelijk niet het geval is. In dat geval speelt er overigens wel een ander beveiligingsprobleem: voor een gedetailleerde technische discussie verwijzen wij naar het bijgevoegde artikel in onze nieuwsbrief (bijlage 6).

Conclusie

19. De stichting “Wij vertrouwen stemcomputers niet” verzoekt u het hoger beroep ongegrond te verklaren.

Hoogachtend,
Namens de stichting “Wij vertrouwen stemcomputers niet”,

R.V. (Rop) Gonggrijp (voorzitter)

B.G.J. (Barry) Wels (penningmeester)

Bijlagen:

1. Bezwaarschrift Nedap inzake intrekking Regeling
2. Aanvraag Nedap voorlopige voorziening Zutphen
3. Pleitnota Nedap Zutphen
4. Pleitnota Staat Zutphen
5. Pleitnota onze stichting Zutphen
6. Fragment uit onze nieuwsbrief betreffende Nedap ESN1_SSN1
7. Besluit wijziging Kiesbesluit (2007-0000490531, BZK/CZW/WSG)